Journal of Economy Culture and Society

ISSN: 2602-2656 / E-ISSN: 2645-8772

Araştırma Makalesi / Research Article

Haber Medyası Okuryazarlığı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

News Media Literacy Scale: Validity and Reliability

Ayşad GÜDEKLİ[1], Seçil DEREN VAN HET HOF[2], Mehmet Taha ESER[3], Mehmet Sebih ORUÇ[4]

[1]Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, Antalya, Türkiye

[2]Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, Antalya, Türkiye

[3]Dr. Öğr. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Aydın, Türkiye

[4]Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, Antalya, Türkiye

ORCID: A.G. 0000-0002-6599-8452; S.D.V.H.H. 0000-0002-8939-0142; M.T.E. 0000-0001-7031-1953; M.S.O. 0000-0002-7695-2441

Corresponding author:
Seçil DEREN VAN HET HOF
Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Antalya, Türkiye
E-mail: sdvhhof@gmail.com

Submitted: 10.12.2020
Revision Requested: 24.04.2021
Last Revision Received: 12.11.2021
Accepted: 18.11.2021
Published Online: 28.01.2022

Citation: Gudekli, A., Deren Van Het Hof, S., Eser, M.T., & Oruc, M.S. (2022). Haber medyası okuryazarlığı ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Economy Culture and Society*, Advance online publication. https://doi.org/10.26650/JECS2021-837512

ÖZ

Haber medyası okuryazarlığı kavramı, bireylerin haber medyasıyla nasıl ve neden etkileşime girdiğini, bireylerin tükettikleri şeyleri nasıl anlamlandırdıklarını ve bireylerin kendi haber tüketiminden nasıl etkilendiğini anlamaya yöneliktir. Haber medyası okuryazarlığı, şüpheci bir eğilimi temsil etmektedir ve haber içeriğinin yanı sıra üretime ve dağıtıma karşı eleştirel bir tavrı teşvik etmekle ilgili bir kavramdır. Haber medyası okuryazarlığının ölçülmesi bu noktalar göz önünde bulundurulduğunda oldukça önemlidir. Bu bağlamda mevcut araştırma kapsamında *Haber Medyası Okuryazarlığı Ölçeği* geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 499 katılımcı oluşturmaktadır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda faktör yükleri 0.54 ile 0.82 arasında değişmekte olan ve 2 alt boyutta yer alan toplamda 10 madde olduğu gözlemlenmiştir. Maddelerin açıkladığı toplam varyans yaklaşık olarak %40'tır. Geçerkleştirilen ilk doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçme aracından bir madde çıkarılmıştır. Gerçekleştirilen ikinci doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum/uyumsuzluk indeksleri (Ki-kare/serbestlik değeri: 2.46; RMSEA: 0.084; SRMR: 0.064; TLI: 0.87; CFI: 0.91; GFI: 0.95 ve AGFI: 0.91) kabul edilebilir sınırlar içinde bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları ve tümüne ilişkin Cronbach Alfa ve McDonald'ın Omega değerleri 0.83 ile 0.86 arasında değişiklik göstermektedir. Aynı zamanda araştırma kapsamında kapsam geçerliği ve yakınsama geçerliğinin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak araştırma kapsamında gerçekleştirilen analizler, iki alt boyut ve toplamda dokuz maddeden oluşan haber medyası okuryazarlığı ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Haber medyası okuryazarlığı, ölçek geliştirme, iletişim

ABSTRACT

The concept of news media literacy is aimed at understanding how and why individuals interact with the news media, how individuals make sense of what they consume, and how individuals are affected by their

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

news consumption. News media literacy represents a skeptical tendency, promoting a critical attitude toward the production and distribution of news content. The study group of the research comprised 499 participants. Exploratory factor analysis indicated that the factor loads of items in the scale vary between 0.54 and 0.82, the scale consists of two sub-dimensions, 9 items in total—the total variance explained by the dimensions is 40%. Confirmatory factor analysis confirmed the fit indices (Chi-square/df: 4.70; RMSEA: 0.084; SRMR: 0.064; TLI: 0.87; CFI: 0.91; GFI: 0.95; AGFI: 0.91) were found within acceptable limits. The Cronbach's Alpha and McDonald's Omega values for the sub-dimensions and the whole of the scale vary between 0.83 and 0.86. Simultaneously, it was concluded that content validity and convergence validity were provided within the scope of the research. As a result, the analyses conducted within the scope of the research show that the News Media Literacy Scale is a valid and reliable measurement tool.

Keywords: News media literacy, scale development, communication

EXTENDED ABSTRACT

Although the spread of misinformation is not a new problem, it has gained new importance due to the role of social media being seen as the primary source of news gradually by more people. The speed with which disinformation spreads on social media cannot be readily compensated for or halted. This situation is even more surprising in light of the current global epidemic. Under these circumstances, the ability to restrict the propagation of false messages and conspiracy theories, as well as the dissemination of accurate information to the public, becomes a top responsibility. Çerçi et al. (2020) found that 75.4% of the participants were informed about social media in their studies, where they investigated the use of social media as a means of information during the Covid-19 outbreak. "What is the most common source of information you use to get information about the Covid-19 outbreak?" In the answers given to the question, 32.5% of the participants stated television, 28% stated social media, and 22% stated the Minister of Health. These current conditions point to the need to study news media literacy separately from media literacy.

News media literacy is about understanding how and why people interact with news media, how they make sense of what they consume, and how individuals are affected by their news consumption (Maksl et al., 2015; Vraga and Tully, 2016). It is about promoting a skeptical disposition and a critical attitude toward its production and distribution as well as news content. Based on past conceptualizations and research, this study aims to create a News Media Literacy Scale. There is evidence of news media literacy in terms of news access, consumption, and appraisal. This behavior is determined by self-efficacy and critical performance. It is thought that the "News Media Literacy Scale" developed within the scope of the research will make a significant contribution to the literature. The fact that the research was conducted under the Covid-19 pandemic context adds to the importance of measuring news media literacy.

First, exploratory factor analysis was performed within the scope of the study to determine the construct validity of the scale. As a result of the exploratory factor analysis, a measurement instrument with two sub-dimensions and items with sub-dimensions explaining 40% of the total variance was developed. Following the exploratory factor analysis, the confirmatory factor analysis, which is the second stage in terms of concept validity, was performed. As a result of the confirmatory factor analysis performed, the fit indices (Chi-square/freedom value: 4.70; RMSEA: 0.086; SRMR: 0.064; TLI: 0.86; CFI: 0.90; GFI: 0.94; AGFI: 0.90) were found within acceptable limits. Two sub-dimensions consisting of 9 items in total, which were formed by exploratory factor analysis, were confirmed. At the same time, the CGI ≥ CGO criterion was verified in terms of determining the content validity using the Lawshe method and it was concluded that the content validity of the scale was statistically significant.

After determining the structure and scope validity, Cronbach's Alpha and McDonald's Omega values were calculated to obtain information about the level of purity of measurement results from random errors. The number of items on the Cronbach's alpha coefficient scale has an effect on its structure. In scales with few items, Cronbach's alpha may produce lower values than the genuine dependability value (Osburn, 2000). As a result, it is advised that the Cronbach's alpha coefficient from reliability estimates for scales with few elements not be used (Deng and Chan, 2017). For this purpose, calculations were made with the McDonald Omega coefficient, which is not affected by the number of items, to reveal the true reliability value of the relevant dimensions. When the Cronbach's alpha values, which indicate the reliability in terms of internal consistency regarding the sub-dimensions of the scale and the whole, were examined, it was found that these values were 0.86 for the self-efficacy dimension, 0.85 for the critical performance dimension, and 0.83 for the whole scale; McDonald's Omega coefficient is approximately 0.85 for the self-efficacy dimension; it was determined that it was approximately 0.83 for the critical performance dimension and 0.83 for the whole scale. According to these results, it was concluded that the measurement tool developed within the scope of the research is reliable.

Finally, the correlation coefficients between the latent variables and the square roots of the AVE values were analyzed, and it was determined that convergence validity had been attained. As a result, the News Media Literacy Scale was introduced into the literature, with valid and trustworthy assessment results.

Giriş

Dijital demokratikleşmiş bilgi çağında, yanlış, yanıltıcı ve abartılı bilgiler, özellikle de komplo teorileri her zamankinden daha kolay erişilebilir durumdadır. Gerçeğin birbiriyle yarışan versiyonlarını sunan ve şüpheli hikayelerin sosyal medya aracılığıyla yaygın ve hızlı bir şekilde paylaşılmasına imkan sağlayan çok çeşitli haber ve bilgi kaynakları izleyicilerin iyiyi kötüden ayırmasını zorlaştırabilmektedir. İnsanların güvenilir, inandırıcı bilgiyi doğrulanmamış ve önyargılı bilgilerden ayırmada karşılaştıkları güçlüğün, demokratik hayata katılma yeteneklerini tehdit etmesi olasılığı endişe vericidir (Maksl, Craft, Ashley ve Miller, 2017).

Dış dünya ve "kafamızdaki resimler" yeni bir endişe değildir (Lippmann, 1922), ancak güvenilir bilginin elde edilmesi gittikçe zorlaştığı için dijital çağ yeni bir zorluklar dizisi sunmaktadır. Benzer şekilde, "aşırı bilgi yüklemesi" (Toffler, 1970) yeni bir kavram değildir, ancak haber tüketicilerinin bir medya içeriği denizinde ayakta kalabilme yetenekleriyle ilgili yoğun endişe vardır. Haberlerin güvenilirliği ve seçici maruziyetle (Festinger, 1957) ilgili sorular da yeni değildir, ancak internet ve sosyal medya suları daha da bulanıklaştırmıştır. Toplumsal etkileşimlerin haberlerin yayılmasını etkilemesi de yeni bir şey değildir, fakat günümüzde sosyal medya, ister dolaylı olarak arkadaşlarından ister sosyal medyadaki haber kuruluşlarından olsun, insanların haberlerle nasıl karşılaştıklarında merkezi hale gelmiştir (Craft, Ashley, ve Maksl, 2017). Dijital ortamda haber kaynakları haline gelen sosyal medya, bloglar ve video içerik sitelerinin tümü, bilginin yıldırım hızında hareket etmesine izin verirken, kontrol edilmeyen ve çoğu zaman yanlış bilgilerin yayılmasına da izin verir (Jang ve Kim, 2018). Öte yandan, Twitter gibi sosyal medya siteleri, homojen partizan gruplar arasında söylentilerin yayılmasını kolaylaştırırken, yanlış bilgilerin düzeltilmesinde aynı derecede etkili değildir (Shin, Jian, Driscoll, ve Bar, 2016). Yanlış bilgi ve yanlış algılamaların yayılması yeni bir sorun olmasa da son yıllarda yeni bir önem kazanmıştır. Bunda sosyal medyanın giderek daha çok insan tarafından birincil haber kaynağı olarak görülmesinin rolü büyüktür. Her tür bilgi sosyal medyada hızla yayılmakta, ve ne var ki yanlış bilgiler düzeltme girişimleri yetersiz kalmaktadır (Tully, Vraga ve Smithson, 2020b). Dolayısıyla "post-truth" karşısında en etkili araç haber medyası okuryazarlığı olarak görülmektedir (Tully, Vraga ve Bode, 2020a, s. 24).

Yanlış haberlerin yayılması içinde bulunduğumuz küresel salgın koşullarında daha da dikkat çekici olmaktadır. Doğru bilginin insanlara ulaşması kadar, yanıltıcı mesajların ve komplo teorilerinin yayılımının kontrol edilebilmesi de bu koşullar altında öncelik kazanmaktadır. Çerçi, Canöz ve Canöz (2020), bireylerin Covid-19 salgını döneminde bilgilenme aracı olarak sosyal medya kullanımı araştırdıkları çalışmalarında, katılımcıların %75,4'ünün sosyal medyadan bilgilendiklerini tespit etmişlerdir. "Covid-19 salgınıyla ilgili bilgilenmede en fazla kullandığınız bilgi kaynağı hangisidir?" sorusuna verilen yanıtlarda katılımcıların % 32,5'i televizyonu, %28,'i sosyal medyayı ve %22'si Sağlık Bakanını belirtmiştir. Bu güncel koşullar, haber medyası okuryazarlığının, medya okuryazarlığından ayrı olarak çalışılması gereğine işaret etmektedir.

1. Haber Medyası Okuryazarlığı

Dijital kültür, geleneksel haber tanımlarını ve haber tüketim yöntemlerini radikal biçimde değiştirmiştir (Maksl, Ashley ve Craft, 2015) Bu yeni medya ortamı, geleneksel haber kuruluşlarının genel olarak işleyiş şeklini ve haberleri nasıl bildirip yaydıklarını da değiştirmiştir. Bu değişim medya okuryazarlığının bir alt alanı olarak haber medyası okuryazarlığı alanına dikkatleri yoğunlaştırmıştır. Haber medyası okuryazarlığına ilişkin bu ilgi ve araştırma gereksinimi, son yıllarda başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere tüm dünyada çarpıcı biçimde değişen

dijital medya haber ortamı ile ilgilidir. Haber medyası okuryazarlığı, bu değişimler ve bireylerin, grupların, izleyici kültürlerinin bu yeni haber ortamındaı nasıl haber aradıkları, haberlere nasıl tepki verdikleri, haberlerden nasıl etkilendikleri, haberlerden ne anladıkları ve hatta habere nasıl katıldıklarını anlamayı amaçlar (McWhorter, 2020). Demokratik yönetimin bilgili bir vatandaşlığa dayandığı kabulüyle haber medyası okuryazarlığı, haber tüketicilerinin içinde yaşadıkları siyasal ve toplumsal yapılarla ilgili bilinçli kararlar alabilmeleri için yararlı ve doğru bilgileri arama ve ayrıştırma kapasiteleri ile ilgilenir. Bir bireyin hangi haber kaynaklarına güveneceğini nasıl belirlediği, farklı hatta rakip gerçeklik iddialarını nasıl değerlendirdiği, bunların siyasal iletişime ve katılıma nasıl yansıdığı haber medyası okuryazarlığıyla ilgili temel konulardır. Görüldüğü üzere, dijital medyanın gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla, insanların bu dijital mecralar aracılığıyla aktarılan bilgileri eleştirel bir şekilde değerlendirmeye her zamankinden daha fazla ihtiyacı vardır (Shoemaker ve Reese, 2013). Bu nedenle, haber medyası okuryazarlığı, bireylerin haberlerle eleştirel bir şekilde ilgilenme becerilerini öğrenmelerine ve dolayımlı mesajlarla ilişkilerini kontrol etmelerine yardımcı olmak için giderek daha önemli hale gelmektedir (Vraga, Tully, Kotcher, Smithson ve Broeckelman-Post, 2016).

Schwarz, haber medyası okuryazarlığını "demokratik topluma aktif yurttaşlar olarak katılabilmek için eleştirel olarak değerlendirme, yorumlama ve işlem yapma ve haber medyasına ve gazetecilik içeriğine katılma" olarak tanımlamıştır (2011:1 aktaran McWhorter 2020, s. 147). Haber medyası okuryazarlığı, daha geniş medya okuryazarlığı alanının bir alt kümesidir (Ashley, Maksl ve Craft, 2013). Medya okuryazarlığı alanının büyümesiyle eşzamanlı olarak, bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, eleştirel okuryazarlık, halkla ilişkiler okuryazarlığı ve haber okuryazarlığı gibi çeşitli alt kümeleri üzerinde çalışmalar yapılmaya başlamıştır. Medya okuryazarlığı, medyayı dünyayı görmek ve kendini ifade etmek için bir mercek veya pencere olarak görürken, bilgi okuryazarlığı ise bilgiyi dünya üzerinde hareket etmek için bir araç olarak görür. Haber okuryazarlığı, sivil katılımla bağlantısı ve belirli bir mesaj türüne, yani haberlere odaklanmasıyla medya ve bilgi okuryazarlığının kesişme noktasındadır (Maksl ve ark., 2017). Haber medyası okuryazarlığı, medya okuryazarlığının geniş hedeflerini (medyaya erişme, analiz etme, değerlendirme ve yaratma yeteneği) alır ve bunları özellikle haber üretiminin bağlamlarına odaklanarak haber içeriğine uygular (Ashley, Maksl ve Craft, 2017).

Medya okuryazarlığının merkezinde, medya mesajlarında temsil ve gerçeklik arasında bir boşluk, eksiklik ya da yanlışlık olduğu fikri vardır. Araştırmalar bunun özellikle haber medyası mesajları için de geçerli olduğunu öne sürmektedir. Haberleri genel olarak medyadan ayıran ve onu ayrı bir araştırmaya – ve belki daha fazla incelemeye değer kılan – demokratik sistemlerde vatandaşların bilgilenmesinde oynadığı roldür. Geleneksel haber kaynakları kaybolurken ortaya çıkan dijital medya ürünleri, çevrimiçi bilgilerin hem vaatlerini hem de tehlikelerini gözler önüne sermiştir. Bu nedenle haber izleyicilerinin, haberin üretildiği koşullara karşı daha duyarlı ve haber medya ürünlerini değerlendirme konusunda daha donanımlı olmaları gerekmektedir (Maksl ve ark., 2015). Medya okuryazarlığının, özellikle de haber medyası okuryazarlığının, haber tüketicilerinin yanlış bilgilendirmenin etkilerine karşı direnmelerinde ve kendilerini korumalarında en etkin çözüm olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, alanyazındaki farklı medya okuryazarlığı tanımları, farklı noktalara vurgu yapmakta; ancak genellikle aracılı mesajları analiz etme, değerlendirme ve işleme becerisine atıfta bulunmaktadır (Craft ve ark., 2017). Haber medyası okuryazarlığı, insanların haber medyasıyla nasıl ve neden etkileşime girdiğini, ne tükettiklerini, nasıl anlamlandırdıklarını ve bireylerin kendi haber tüketimlerinden nasıl etkilendiklerini anlamaya yöneliktir (Maksl ve ark., 2015, Vraga ve Tully, 2019, Tully ve Vraga, 2018). Haber medyası okur-

yazarı olmak, şüpheci bir eğilim ve haber içeriğinin yanı sıra, haberin üretimi ve dağıtımına karşı da eleştirel bir tavırla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle, haber medyası okuryazarlığı yüksek olan bireylerin düşük okuryazarlık seviyesine sahip olanlara göre komplo teorilerine daha dirençli olması beklenmektedir (Craft ve ark., 2017). Aşağıda, haber medyası okuryazarlığı ile ilişkili olduğu düşünülen (Shoemaker ve Reese, 2013; Vraga ve ark., 2016; Ashley ve ark., 2017) operasyonel tanımlara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

1.1. Operasyonel tanımlar

Eleştirel Haber Tüketimi: Eleştirel Haber Tüketimi, medya mesajlarının gömülü ideolojisini ve toplumsal değerlerini okuma yeteneğini ifade eder (Lee, Chen, Li ve Lin, 2015). Bir kişinin haber tüketme etkinliğindeki kendi eleştirelliğini kendisinin raporlamasına dayanan bir anketle ölçülmesi iki alt boyutu ölçmeyi amaçlamaktadır: öz-yeterlik ve eleştirel performans.

Öz-yeterlik: Albert Bandura'ya (1993, 1997) göre, algılanan öz yeterlik, kişisel yeterlilik yargılarıyla ilgilidir. Öz-yeterlik duygusal bir değişken, yani bir inanç veya duygu olmasına rağmen, insanların nasıl düşündüğünü, kendilerini nasıl motive ettiğini ve nasıl davrandığını belirler. Albert Bandura'nın açıklamasını takiben, katılımcıların haberlere ilişkin kendi eleştirellik düzeylerini nasıl değerlendirdikleri ölçülmüştür. Bu kapsamda tasarlanan sorular kişilerin kendi yeterliliklerini değerlendirmelerini amaçlamaktadır. Bu sorular onay sorgulayan Likert tipi derecelendirilmiş bir ölçme aracının kullanımına uygundur.

Eleştirel performans: Gerçek eleştirel performans, proaktif bir bilgi arama davranışıdır. Araştırmamızda bir görselde arama yapmak, haber kaynağı ve haberin yazarı hakkında sorgulama yapmak, alternatif kaynakları aramak (arkadaşlar, diğer haber siteleri, kamu ofisleri, doğruluk kontrol siteleri) ve son olarak olgu kontrol siteleri ile iletişime geçmek gibi davranışlar eleştirel performans göstergeleri olarak tanımlanmıştır. Bu maddeler davranış temelli olduğundan sıklık sorgulayan Likert tipi derecelendirilmiş bir ölçme aracının kullanımına uygundur.

1.2. Haber Medyası Okuryazarlığı ve Ölçek Geliştirme Çalışmaları

Potter (2004), dört bileşenden oluşan bilişsel bir medya okuryazarlığı modeli oluşturmak için araştırma alanyazınında bir dizi kavramsallaştırmayı bir araya getirmiştir. Bunlar; bilgi yapıları, kişisel konum, yeterlilikler ve beceriler ve bilgi işlemedir. Bilgi yapıları bileşeni, medya endüstrisi, medya içeriği ve etkileri hakkındaki bilgilerin yanı sıra "gerçek dünya" ve benlik hakkındaki bilgileri kapsar. Kişisel konum, bir bireyin bu bilgi yapıları üzerine çıkarım yapma ve nihayetinde erişilen bilgileri işleme ve anlamlandırma görevlerini yerine getirerek giderdiği ihtiyaçlar, dürtüler ve entelektüel yetenekler kümesidir. Medya okuryazarlığının diğer kavramsallaştırmalarından farklı olarak bilişsel model, "bilginin bilinçli olarak işlenmesi"ne ve "maruz kalmaya hazırlık"a odaklanır (Potter, 2004).

Potter'ın bilişsel medya okuryazarlığı modelini haber alanına uyarlayan çalışmalar, haber medyası okuryazarlığı ölçeği geliştirirken, haber medyası okuryazarı bireylerin medya deneyimleri hakkında derinlemesine düşündüklerini varsaymışlardır (Ashley ve ark., 2013; Maksl ve ark., 2015). Bu çalışmalar haber medyası okuryazarı bireylerin medyanın etkisini kontrol edebildiklerine inandıklarını ve medya içeriği, endüstriler ve etkileri hakkında yüksek düzeyde temel bilgiye sahip olduklarını varsayar. Bu çalışmaların ortaya koyduğu ölçek, bilinçli ve otomatik bilgi işleme, medya etkileri üzerinde algılanan kontrol ve haber üreten kurumlara ilişkin bilgi, haber içeriğinin üretilme şekli ve bu içeriğin olası etkilerinin farkındalığı ile ilgili maddeleri içermektedir (Maksl ve ark., 2015; Maksl ve ark., 2017).

Maksl ve ark. (2015), üç alt ölçekten oluşan Haber Medyası Okuryazarlığı ölçeği geliştirmişlerdir: "Medya Bilgi Yapıları", haber medyası endüstrileri, içeriği ve etkileri ile ilgili bir dizi bilgi öğesi içerir; "Biliş İhtiyacı" ve "Medya Kontrol Odağı", Potter modelinin motivasyonlarını ve ihtiyaç bileşenlerini temsil eder. Maksl ve ark. (2015), medya bilgilerinin bilişsel işlemesine dayalı bir ölçme aracı geliştirmiştir. Araç, genel haber medyası okuryazarlığını ölçmek için kurama dayalı bir kılavuz sağlamakta ve haber medyası okuryazarlık düzeyi ile onu etkileyebilecek davranışlar arasındaki ilişkileri araştırmaya imkan sağlamaktadır. Bu ölçek haber medyası okuryazarlığının üç yönüne odaklanmaktadır: dikkatli düşünce işleme, kontrol odağı ve bilgi yapıları. Dikkatli düşünce işleme, insanların haberleri işledikleri belirli yollara odaklanır. Kontrol odağı, medya kullanıcılarının haber deneyimlerini ne ölçüde kontrol ettikleri ile ilgilidir. Son olarak, bilgi yapıları, medya kullanıcılarının haber yapma süreci hakkında sahip oldukları bilgiyi ifade eder. Bu kavramsallaştırma haber medyası okuryazarlığının özellikle eleştirel düşünme bileşenleri kullanılarak ölçülebileceğini göstermektedir (McWhorter, 2020). Bu ölçek, "Haber Medyası Okuryazarlığı bilgisini tanımlamak ve ölçmek için deneysel olarak sağlam ve istatistiksel olarak anlamlı ilk girişimlerden biri" olduğu için önemli bulunmuştur (Ashley ve ark., 2017, s. 82).

Ashley ve ark. (2013) haber tüketim ve üretim alışkanlıklarını temel alarak haber medyası okuryazarlığı düzeyini belirlemeye çalışmaktadır. Model üç boyuta odaklanmaktadır: İzleyicilerin kâr ve etki için nasıl hedeflendiği, içeriğe ve çeşitli prodüksiyon tekniklerine dayalı mesajların izleyicilerin bakış açısını nasıl etkilediği ve gerçekliği filtreleyen ve bilgiyi atlayan mesajların kullanıcıların gerçeklik algısını nasıl etkileyebileceği.

Türkiye'de Korkmaz ve Yeşil (2011) *Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Ölçeği* Hamutoğlu, Güngören, Kaya Uyanık ve Gür Erdoğan (2017) *Dijital Okuryazarlık Ölçeği*, Erişti ve Erdem (2017) *Medya Okuryazarlığı Becerileri Ölçeği* geliştirmişlerdir. Bu çalışmalarda da görüldüğü üzere medya okuryazarlığı kavramını temel alan ölçekler geliştirilmesine rağmen Türkçe alanyazın tarandığında haber medyası okuryazarlığına ilişkin geliştirilmiş olan herhangi bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Haber medyası okuryazarlığını ölçmek için alanyazında üzerinde uzlaşılmış bir yöntem bulunmamaktadır (Ashley ve ark., 2013; Maksl ve ark., 2015). Bu araştırmanın amacı, önceki kavramsallaştırmalara ve araştırmalara dayanarak bir Haber Medyası Okuryazarlığı Ölçeği geliştirmektir. Haber Medyası okuryazarlığı ile ilintili olduğu düşünülen erişim, çözümleme, değerlendirme ve üretim basamakları ile eleştirel haber tüketimi, öz-yeterlik ve eleştirel performans kavramları göz önünde bulundurulduğunda, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir sorun olan haber medyası okuryazarlığını çözümlemekte "Haber Medyası Okuryazarlık Ölçeği"nin alanyazına önemli bir katkısının olacağı düşünülmektedir. Ölçek geliştirme çalışmasına katılanların, haber medyası okuryazarlığının öneminin üst düzeye taşındığı Covid-19 salgını dönemini yaşamakta olan bireyler olması araştırmanın önemini arttırıcı bir diğer unsur olarak görülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini 18 yaş ve üzeri Türk haber tüketicileri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, araştırmacılar tarafından kolayca erişilebilen örnek birimlerin seçilmesini içeren uygun / tesadüfi örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Bu örnekleme tekniği sonuçları genellememize izin vermemesine rağmen (Phua, 2004: 197), yine de haberlere yönelik tutumları keşfetmemize ve sahte haber kontrol sitelerine ilişkin deneyimleri ölçmemize izin vermektedir. Online

anket formları, çeşitli sosyo-ekonomik statü gruplarına ulaşma amacıyla sosyal medyada dağıtılmıştır. Online anket formu internet forumlarının yanı sıra çeşitli bakanlık memurları, akademisyenler, öğretmenler, emekli personel, özel sektör çalışanları ve öğrenci gruplarından oluşan whatsapp gruplarına gönderilmiştir.

Araştırmanın, toplanan veriler üzerinde Açıklayıcı Faktör Analizi uygulanan birinci çalışma grubunu % 47'sini kadın %53'ünü erkekler olmak üzere toplamda 150 katılımcı; üzerinde Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanan ikinci çalışma grubunu ise %53'ünü kadın %47'sini erkek olmak üzere toplamda 349 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların %22'sinin (110 kişi) lise, %57.6'sının (288 kişi) lisans ve %20.2'sinin (101 kişi) yüksek lisans mezunu olduğu; aynı zamanda katılımcıların %46'sının (230 kişi) 18-30, %45'inin (225 kişi) 31-40 ve %8.8'inin (44) ise 41 ve üzeri yaş aralığında olduğu göze çarpmaktadır. Araştırmaya kapsamında dış geçerliğin arttırılması amacıyla çalışma grupları mümkün olduğunca geniş tutulmaya çalışılmıştır. Çalışma gruplarının geniş tutulması test edilecek olan modelin gücünü de arttırmaktadır (Weston ve Gore, 2006; Gorsuch, 1983; Kline, 1979), faktör analizi çalışmaları kapsamında çalışma grubu büyüklüğünün en az 100 olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu bilgiler ışığında, araştırma kapsamında belirlenen çalışma grubu büyüklüklerinin yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında verilerin toplanması amacıyla kullanılan ölçme aracı iki bölümden meydana gelmektedir. Ölçme aracının ilk bölümü demografik özelliklere ilişkin bilgi elde etme amacıyla tasarlanmıştır ve bu bölümde cinsiyet, yaş ve eğitim durumunu içeren üç madde yer almaktadır. Ölçme aracının pilot formuna ilişkin maddelerin yazımında herhangi bir ölçek doğrudan uyarlanmamış, ölçme aracı haber medyası okuryazarlığı literatürüne dayanarak geliştirilmiştir Tutum ifadeleri oluşturulduktan sonra pilot çalışma ile kontrol edilmiş ve gerekli değişiklikler yapılmıştır. Araştırma kapsamında geliştirilen ölçek, *5'li Derecelendirilmiş Likert Tipi* bir ölçektir. 5'li derecelendirilmiş Likert tipi ölçeklerin kendi kendine raporlanan veriler üzerinde basit, güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu düşünülmektedir. Ölçme aracı kapsamında derecelendirme Kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), Nötr (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle katılıyorum (5) şeklindedir. Ölçekten elde edilen puan en az 10 en fazla 50'dir. Ölçekten elde edilen puan ne kadar fazla olursa bireyin haber medyası okuryazarlık düzeyinin o derece fazla olduğu söylenebilir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında, birinci çalışma grubundan elde edilen veriler üzerinden Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA); ikinci çalışma grubundan elde edilen veriler üzerinden Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), güvenirlik analizleri ve kapsam geçerliğine ilişkin analiz gerçekleştirilmiştir. Ölçek geliştirme kapsamında analizlere 28 maddeden meydana gelen bir madde havuzu ile başlanmıştır. Gerçekleştirilen analizlerde R programı kullanılmıştır. R programı, istatistiksel analizlerin gerçekleştirilmesine imkan tanıyan açık kaynak kodlu ve özgür bir yazılımdır (Eser, Aksu ve Güzeller, 2019). R programı kapsamında gerçekleştirilen analizlerde *sem, lavaan, psych* ve *semtools,* paketleri kullanılmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bulgular kısmında, katılımcıların demografik özelliklerine, ölçeğin yapı geçerliğine, kapsam geçerliğine ve son olarak da güvenirlik sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmaya

katılanların demografik özellikleri incelendiğinde, katılımcıların %51 inin kadın, %49'unun erkek olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda katılımcılara ilişkin yaş kategorileri incelendiğinde, katılımcıların %46'sının 30 yaş ve altı; %45'inin 31-54 yaş aralığı; %9'unun ise 55 yaş ve üzerinde olduğu gözlemlenmiştir.

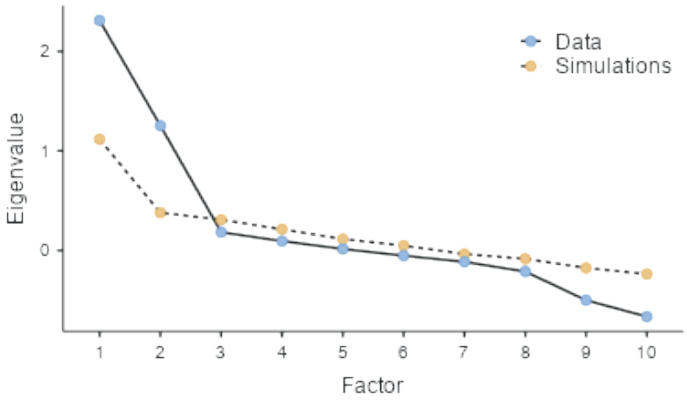
3.1. Açıklayıcı Faktör Analizi

Araştırma kapsamında yapı geçerliği anlamında verilerin faktör analizine uygunluğunun tespit edilmesi amacıyla Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değerini incelenmiş ve Bartlett testi gerçekleştirilmiştir. Bartlett Küresellik Testi, ölçek geliştirme anlamında veri setinde yer alan değişkenlere ilişkin korelasyon matrisinin birim matris karşısında test edilme ilkesi dayanmakta ve sonuçta veri setinin AFA için uygunluğu konusunda bilgi vermektedir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ölçütü verilerin faktör analitik model ile örneklenip örneklenmeyeceğine ilişkin bir ölçüttür (Aksu, Eser ve Güzeller, 2017). Gerçekleştirilen analizler sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0,71; Bartlett küresellik testi sonucu ise istatistiksel olarak manidar bulunmuştur ($\chi 2$= 397; sd= 45; p >.05). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin 0.50 ve üzerinde olmasının yeterli olacağı vurgulanmaktadır (Field, 2000). Ayrıca analiz sonucunda elde edilen her bir değişkene ilişkin KMO ölçütleri incelendiğinde, bu değerlerin 0,70 ile 0,77 aralığında değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. Veri setinin bütününe ilişkin KMO ölçütünün yüksek olması sonucunda veri setine faktör analizinin uygulanabileceği sonucuna varılmış; Bartlett küresellik testinin anlamlı olması sonucunda analiz ile elde edilen korelasyon matrisinin birim matris olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aksu ve ark., 2017).

Gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizi sonucuna göre, 1.,8.,16.,21. 24.,34. ve 35. maddenin herhangi bir faktöre tutunamadığı; 9.,10.13.,14.,15.,17.,18.19.,36. ve 37. maddenin faktör yük değeri olarak araştırmacılar tarafından kesme faktör yük değeri olarak belirlenen 0.4'ün altında kaldığı; 20. maddenin ise binişik madde olduğu gözlemlenmiştir. İlgili açıklayıcı faktör analizi sonuçları tekrar incelendiğinde, 2,3,4,5,6,7. maddenin kesme faktör yük değeri olan 0.4'ün üzerinde olduğu ve bu maddelerin tek bir faktör altında toplandığı; 11,12,22,23. maddelerin de kesme faktör yük değerlerinin 0.4'ün üzerinde olduğu ve başka bir faktör altında toplandığı gözlemlenmiştir.

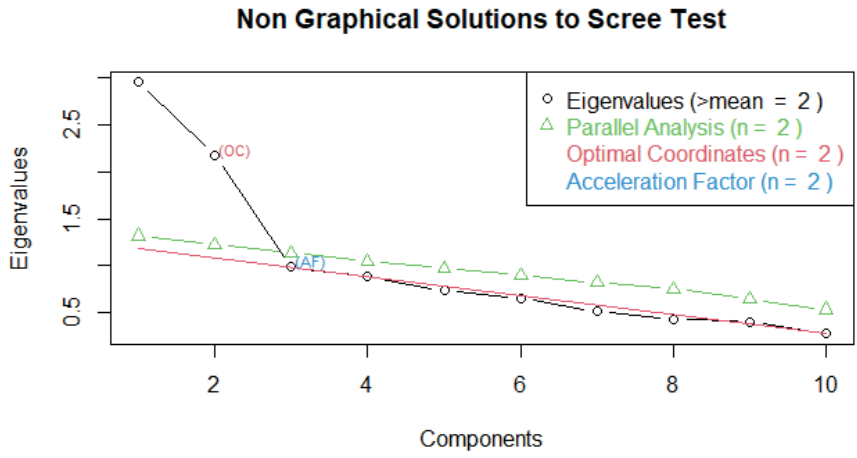
Gerçekleştirilen ikinci AFA sonucunda herhangi bir faktöre tutunamayan ve binişiklik sorunu olduğu gözlemlenen toplam 18 madde ölçme aracından çıkartılmış ve geriye kalan 10 maddeye ilişkin faktör sayısı ve faktör yapılarını belirlemek amacıyla tekrar AFA gerçekleştirilmiştir. Faktör sayısını belirleme noktasında Yamaç Birikinti Grafiği ve Özdeğer-Bileşen grafiğine ilişkin görsel elde edilmiştir.

Şekil 1'de ideal faktör sayısına ilişkin yamaç birikinti grafiği yer almaktadır. Şekil 1 incelendiğinde, hem veri seti temel alınarak program tarafından türetilen simüle edilmiş verilere hem de veri setini temel alarak gerçekleştirilen faktör analizine ilişkin her iki eğri için de varyansın önemli bir kısmının birinci faktör ve ikinci faktör tarafından açıklandığı, ikinci faktörden sonra gelen faktörlerin öz değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, ikinci faktörden sonraki faktörlerin varyansa yaptıkları katkı hem çok az hem de yaklaşık olarak aynıdır. Sonuç olarak ideal faktör sayısını belirlemede yamaç birikinti grafiği temel alındığında ideal faktör sayısının 2 olduğu söylenebilir.

Şekil 1: Yamaç Birikinti Grafiği

İdeal faktör sayısını belirleme anlamında son adım olarak, bazı yöntemlerin hem görsel hem de sayısal anlamda karşılaştırılmasına imkan veren Şekil 2'de yer alan Özdeğer-Bileşen Grafiği incelenmiştir. Şekil 2 incelendiğinde, hızlanma faktörü (acceleration factor) özdeğerler (eigenvalues), optimal koordinatlar (optimal coordinates) ve paralel analiz (paralel analysis) sonuçları göz önünde bulundurulduğunda ideal faktör sayısının 2 olduğu görülmektedir.

Şekil 2: Özdeğer-Bileşen Grafiği

İdeal faktör sayısını belirlemeye ilişkin araştırma kapsamında kullanılan her iki yönteme ilişkin sonuçlar bütüncül bir şekilde değerlendirildiğinde, çalışma kapsamında geliştirilen ölçeğe ilişkin ideal faktör sayısının 2 olduğu sonucuna varılmıştır. 6 maddeden oluşan boyut *Öz-yeterlik*

Boyutu; 4 maddeden oluşan boyut ise *Eleştirel Performans Boyutu* olarak adlandırılmıştır. Boyutların isimlendirilmesi ve ilişkilendirilmesi aşamasında öz-yeterlik kavramının, öz-değerlendirmenin, analitik ve yansıtıcı becerilerin bireylerin karar verme sürecinde, düşünme tarzlarında ve problem çözme yaklaşımlarında önemli rol oynadığı görüşü (Bandura, 1989; Dweck ve Leggett, 1988) göz önünde bulundurulmuştur.

Tablo 1'de, gerçekleştirilen AFA kapsamında ideal faktör sayısı olarak belirlenen 2 boyuta faktör yükü ile bağlanmış maddelere ilişkin faktör yükleri, boyutlara ilişkin nispi varyans ve toplam varyans yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde, maddelerin faktör yüklerinin 0.45 ile 0.82 arasında değiştiği görülmektedir. AFA kapsamında faktör yüklerinin büyüklüğü en az 0.30 olmalıdır (Barnes, Cote, Cudeck ve Malthouse, 2001) ve faktör yüklerinin 0.45 ve 0.45'ten fazla olması yeterli kabul edilmektedir (Comrey ve Lee, 1992). Araştırma kapsamında maddelere ilişkin kesme faktör yük değeri olarak 0.4 olarak belirlenmiş dolayısıyla faktör yük değeri 0.4'ün altında olan maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Araştırma kapsamında hangi döndürme yönteminin kullanılacağına karar verme aşamasında öz-yeterlik kavramının, öz-değerlendirmenin, analitik ve yansıtıcı becerilerin birbirleri olan pozitif korelasyonları (Bandura, 1997; Phan, 2010) ve gerçekte faktörlerin ilişkisizliği durumunun pek olası olmaması görüşü (Rennie, 1997) göz önünde bulundurularak eğik döndürme yöntemlerinden *Promax* tercih edilmiştir.

Tablo 1'de yer alan maddelerin faktör yüklerinin 0.45 ile 0.82 arasında değiştiği göz önünde bulundurulduğunda, maddelerin faktör yüklerinin iyi olduğu söylenebilir. Tablo 1'de aynı zamanda açıklanan varyansa ilişki bilgiler yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde, ölçme aracını meydana getiren 2 faktörün açıkladığı toplam varyansın 0.40 olduğu görülmektedir. Bilgi hassaslığının (kesinliğinin) daha az olduğu sosyal bilimlerde çok yüksek açıklanan varyans miktarlarına genellikle ulaşılamadığı için %40 ile %60 arasında değişen varyans oranları yeterli kabul edilmektedir (Gorsuch, 1983; Dunteman, 1989; Kline, 1994). Bu doğrultuda ölçeği meydana getiren 2 faktörün açıkladığı toplam varyans yeterli olarak kabul edilmiştir.

Tablo 1: Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör	
	1	**2**
Madde1	0.450	
Madde2	0.545	
Madde3	0.694	
Madde4	0.731	
Madde5	0.720	
Madde6	0.528	
Madde7		0.822
Madde8		0.733
Madde9		0.481
Madde10		0.518
Özdeğer	2.299	1.756
Açıklanan Varyans	0.230	0.176
Açıklanan Toplam Varyans	0.230	0.405

3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Araştırma kapsamında ölçekten elde edilen verilerin yapı geçerliğine ilişkin kanıt sunmak ve ölçeğin sahip olduğu boyut yapısının doğrulanması amacıyla DFA gerçekleştirilmiştir. Fakat

daha önce araştırma kapsamında DFA için çok değişkenli normal dağılım varsayımı test edilmiştir. Çok değişkenli normal dağılımın test edilmesinde ilgili varsayımın test edilmesinde R programı kapsamında "MVN" paketinden faydalanılmıştır. Analiz çıktısında DFA kapsamında kullanılacak olan değişkenlerin (maddelerin) "Mardia basıklık ve çarpıklık değerleri" ne ilişkin p değerlerinin alfa düzeyi olan .05'ten büyük olduğu gözlemlenmiş ve çok değişkenli normalliğin karşılandığı sonucuna varılmıştır. Çok değişkenli normallik varsayımının test edilmesi sonrasında DFA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen ilk DFA'ya ilişkin yol grafiği incelendiğinde madde 6 (Bir haber metninin dayandığı temel varsayımlar açık değilse bile ben bu varsayımları görüp eleştirebilirim)'nın faktör yükünün çok düşük olması ve madde 6 ile aynı faktördeki diğer maddelere ilişkin faktör yükü farkının 0.15'in çok üzerinde olması sebebiyle madde 6 çıkarılmış ve kalan dokuz madde ile tekrar DFA gerçekleştirilmiştir.Gerçekleştirilen ikinci DFA'ya ilişkin parametrik sonuçlar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2 kapsamında DFA sonuçları yer almaktadır. Tablo 2'de tahmin, standart hata ve z değerlerine ilişkin sayısal bilgiler bulunmaktadır. Tablo 2 incelendiğinde, standartlaştırılmamış tahmin değerlerinin genel anlamda 0'a yakın veya 1'in çok az üzerinde olduğu ve z değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 2: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktör	Madde	Tahmin Değeri	Standart Hata	z değeri	p
Faktör 1	I1	0.411	0.041	10.2879	< .001
	I2	0.432	0.047	10.631	< .001
	I3	0.543	0.035	15.795	< .001
	I4	0.584	0.037	17.331	< .001
	I5	0.461	0.039	13.201	< .001
Faktör 2	I6	1.098	0.061	18.606	< .001
	I7	1.009	0.061	17.0771	< .001
	I8	0.561	0.063	9.000	< .001
	I9	0.535	0.062	8.741	< .001

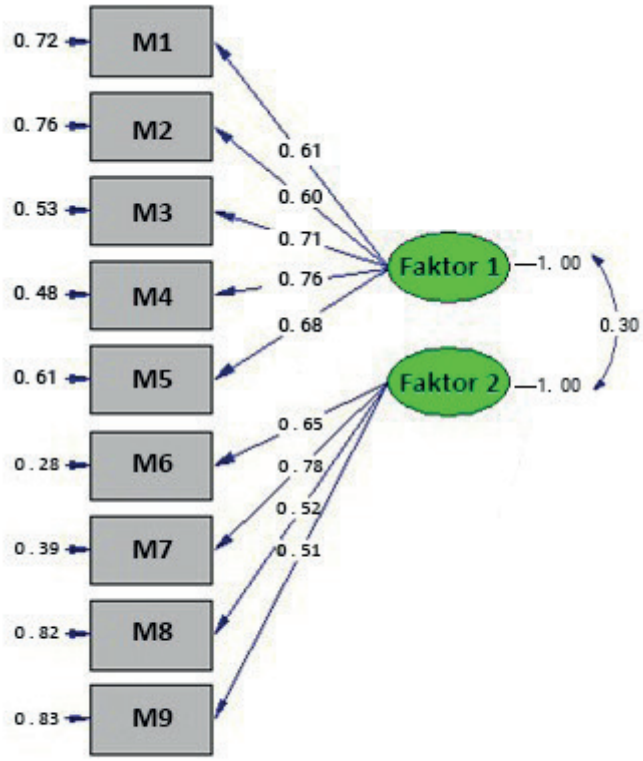
DFA'ya ilişkin model uyum indeksleri Tablo 3'te yer almaktadır. Tablo 3'te yer alan uyum indeksleri incelendiğinde göreli ki-kare değerinin (χ^2/sd) 2.46 olduğu göze çarpmaktadır. χ2/df (368.531/151)'nin 5'ten küçük olması kabul edilebilir bir uyuma işaret etmektedir (Çelik ve Yılmaz, 2013; Aksu ve ark., 2017). Tablo 3 incelendiğinde, SRMR değerinin 0.06; TLI değerinin 0.87; CFI değerinin 0.91; GFI değerinin 0.95; AGFI değerinin ise 0.91 olduğu görülmektedir. SRMR'nin 0.08'den küçük olması iyi bir uyuma (Maydeu-Olivares, Shi ve Rosseel, 2017); TLI değerinin 0.85 ile 0.9 arasında olması iyi bir uyuma (Bentler ve Bonett, 1980); CFI değerinin 0.8 ile 0.9 arasında olması kabul edilebilir bir uyuma (Bentler, 1990); GFI değerinin 0.9'dan büyük olması iyi bir uyuma (Tanaka ve Huba, 1985); AGFI değerinin 0.8'e eşit ya da 0.8'den büyük olması kabul edilebilir bir uyuma işaret etmektedir. Tablo değerleri ve ölçüt değerler bütüncül bir şekilde değerlendirildiğinde model veri uyumunun sağlandığı söylenebilir.

Tablo 3: Modele İlişkin Uyum İndeks Değerleri

χ^2/sd	RMSEA	SRMR	TLI	CFI	GFI	AGFI
2.46	0.084	0.064	0.87	0.91	0.95	0.91

DFA sonucunda elde edilen iki boyutlu modele ilişkin faktör yükleri Şekil 3'te yer almaktadır. Şekil 3'te yer alan *Haber Medyası Okuryazarlığı* ölçeğinin faktör yapılarına ilişkin görsel

incelendiğinde, ölçme aracını meydana getiren maddelerin iki farklı alt boyuta ilişkin faktör yükleri 0.50 ile 0.85 arasında değiştiği gözlemlenmektedir ve bu faktör değerleri parametrik sınama kapsamında t değerlerine göre istatistiksel olarak manidar bulunmuştur. Bir diğer taraftan, faktör yüklerinin istatistiksel sınama şartı göz önünde bulundurulmaksızın 0,5 değerinden büyük olması (Şimşek, 2007) ölçütü de sağlanmıştır.

Şekil 3: Haber Medyası Okuryazarlığı Ölçeği Faktör Yapıları

3.3. Kapsam Geçerliği

Çalışmada kapsamında kapsam geçerliğini test etmek amacıyla Lawshe metodundan yararlanılmış ve bu amaçla 10 farklı uzmandan görüş alınmıştır. Kapsam geçerliliğinin hesaplanması ve sonuçların objektifliği doğrultusunda puanlayıcı olarak görev alan uzmanların niteliği ve sayısı (5-40 arası) önemli bir noktadır (Lawshe, 1975). Lawshe (1975) metodu kapsamında uzmanlar her bir maddeyi "Uygun", "Uygun Ancak Düzeltilmeli" ve "Çıkartılmalı" şeklinde puanlamaktadır. Gerçekleştirilen puanlamalar sonucunda Lawshe tekniğine ilişkin Kapsam Geçerlik Oranı(KGO) ilgili formül kullanılarak hesaplanmış ve ölçme aracını meydana getiren maddelerin KGO değer-

lerinin 0'dan büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzmanların görüşleri göz önünde bulundurularak yapılan hesaplamalar sonucunda tüm maddelere ilişkin KGO'ların ortalamaları alınarak Kapsam Geçerlik İndeksi(KGİ) hesaplanmış ve bu değer (0.80) olarak bulunmuştur. Maddelerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının belirlenmesinde kullanılan bir ölçüt olan Kapsam Geçerlik Ölçütü 0.05 anlamlılık düzeyinde 10 uzman için 0.78'dir. Bu sonuçlar ışığında KGİ ≥ KGO ölçütü doğrulanmış ve ölçeğin kapsam geçerliğinin istatiksel düzeyde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.4. Ölçüt Geçerliği

Ölçüt geçerliğine ilişkin delil toplama anlamında ise Erişti ve Erdem (2017) tarafından geliştirilmiş olan "Medya Okuryazarlığı Becerileri" ölçeği alt boyutları (Erişme/Analiz/Değerlendirme/İletme) ile araştırma kapsamında geliştirilmiş olan "Haber Medyası Okuryazarlığı Ölçeği" alt boyutları (Öz-yeterlik/Eleştirel performans) arasındaki Pearson çarpım momentleri korelasyon katsayıları incelenmiştir. Alt boyutlar arasındaki korelasyonların 0,64 ile 0,73 arasında değiştiği ve istatistiksel olarak manidar olduğu gözlemlenmiştir. At boyutlar arasında elde edilen korelasyon değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu (Köklü, Büyüköztürk ve Coklu, 2006) göz önünde bulundurulduğunda, araştırma kapsamında geliştirilmiş olan "Haber Medyası Okuryazarlığı Ölçeği" ne ilişkin ölçüt geçerliğinin sağlanmış olduğu sonucuna varılmıştır.

3.5. Güvenirlik

Haber Medyası Okuryazarlığı ölçeğinin uygulanmasıyla elde edilen veriler ile yapılan çözümlemede elde edilen AVE ve yapısal güvenirlik değerleri Tablo 4'te verilmiştir.

Analitik Düşünme Eğilimleri Ölçeğinin ölçme sonuçlarına ilişkin iç tutarlılık anlamındaki güvenirliği hesaplarken Cronbach Alfa, McDonald's Omega, ve Bileşik güvenirlik (composite reliability) katsayısı incelenmiştir. Tablo 4'te yer alan ölçeğin alt boyutlarına ve tümüne ilişkin iç tutarlılık anlamındaki güvenirliğe işaret eden Cronbach Alpha değerleri incelendiğinde bu değerlerin sırasıyla 0.86, 0.85 ve 0.83 olduğu görülmektedir.

Cronbach alfa katsayısı ölçeği yapı olarak ölçeği meydana getiren madde sayısından etkilenmektedir. Az maddeden meydana gelen ölçeklerde Cronbach alfa katsayısı gerçek güvenirlik değerinden daha düşük sonuçlar verebilmektedir (Osburn, 2000). Bu sebepten ötürü madde sayısı fazla olmayan faktörlere sahip olan ölçeklere ilişkin yapılan güvenirlik hesaplamalarından Cronbach alfa katsayısının kullanılmaması önerilmektedir (Erkuş, 1999). İlgili boyutların gerçek güvenirlik değerini açığa çıkarmak amacıyla madde sayısından etkilenmeyen McDonald Omega katsayısı ile de hesaplamalar yapılmıştır. McDonald Omega (toplam) katsayısı hem genel hem de spesifik faktörleri göz önünde bulundurarak güvenirlik kestirimi gerçekleştirmektedir. Araştırma kapsamında öz-yeterlik boyutu için McDonald Omega katsayısının yaklaşık olarak 0.85; eleştirel performans boyutu için yaklaşık olarak 0.83, ölçeğin tümüne ilişkin ise 0.83 olduğu tespit edilmiştir. Cortina (1993) ve Schmitt (1996)'in Cronbach alfa katsayısının .70 üzerinde olmasının yeterli olabileceğini belirtmiştir. Nunnally ve Bernstein (1994) bir ölçeğe ilişkin ölçme sonuçlarının güvenilir olarak kabul edilebilmesi için o ölçeğin güvenirlik katsayısının 0.70'in üzerinde olması gerektiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda araştırma kapsamında alt boyutlara ve ölçeğin tümüne ilişkin bileşik güvenirlik (composite reliability) değerleri hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında öz-yeterlik boyutu için bileşik güvenirlik katsayısının yaklaşık olarak 0.77; eleştirel performans boyutu için yaklaşık olarak 0.72 ölçeğin tümüne ilişkin ise 0.85 olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğe tümüne ve alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alfa; McDonald Omega ve bileşik güvenirlik

katsayılarının 0.7'nin üzerinde olması göz önünde bulundurularak ölçeğe ilişkin güvenirlik değerlerinin kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Çalışma kapsamında aynı zamanda boyutlara ve ölçeğin tümüne ilişkin Çıkarılmış Ortalama Varyans (Average Variance Extracted-AVE) değerleri hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında ilişkilendirme boyutu için AVE değeri 0.39; ayırt edicilik boyutu için 42 ve ölçeğin tümü için 0.41 olarak hesaplanmıştır. Yakınsama geçerliği anlamında AVE değerlerinin iç tutarlık güvenirlik değerlerinden (Yapısal Güvenirlik) küçük olması ve her bir AVE değerinin ise 0,5 değerinden büyük olması gerekmektedir (Fornell ve Larcker, 1981). Aynı zamanda Fornell ve Larcker (1981), iç tutarlık anlamındaki güvenirliğin 0.6'dan büyük olması sonucunda AVE değerleri 0.5'den küçük olsa bile yapıya ilişkin yakınsak geçerliğin kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında ilişkilendirme boyutu, ayırt edicilik boyutu ve ölçeğin tümü için elde edilen AVE değerlerinin kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Çalışma kapsamında aynı zamanda ölçeğin yakınsama geçerliği incelenmiştir. Araştırma kapsamında öz-yeterlik boyutu için çıkarılan ortak varyans (AVE) değeri 0.34; eleştirel performans boyutu için 0.40; ölçeğin tümü için 0.38 olarak hesaplanmıştır. Yakınsama geçerliği anlamında AVE değerlerinin iç tutarlık güvenirlik değerlerinden (Yapısal Güvenirlik) küçük olması ve her bir AVE değerinin ise 0,5 değerinden büyük olması gerekmektedir (Fornell ve Larcker, 1981). Aynı zamanda Fornell ve Larcker (1981), iç tutarlık anlamındaki güvenirliğin 0.6'dan büyük olması sonucunda AVE değerleri 0.5'ten küçük olsa bile yapıya ilişkin yakınsak geçerliğin kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında öz-yeterlik boyutu, eleştirel performans boyutu ve ölçeğin tümü için elde edilen AVE değerlerinin kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Tablo 4: Ölçek Boyutlarına İlişkin Güvenirlik Katsayıları ve AVE Değerleri

	Öz-Yeterlik	Eleştirel Performans	Ölçeğin Tümü
Cronbach Alfa	0.86	0.85	0.83
McDonald's Omega	0.85	0.83	0.83
AVE	0.34	0.40	0.38

Fornell ve Larcker (1981) paylaşılan varyans (yapılar arası korelasyonun karesi) kestirimlerinden daha büyük AVE değerlerinin ıraksak geçerliği desteklediğini belirtmiştir. Yani, AVE değerlerinin kareköklerinin gizil değişkenler arasındaki ilişki katsayılarından daha yüksek olması ayırt edici geçerliğin kanıtıdır. Tablo 5 kapsamında gizil değişkenler arasındaki ilişki katsayıları ve AVE değerlerinin karekökleri yer almaktadır. Tablo 5 incelendiğinde, AVE değerlerinin kareköklerine karşılık gelen matrisin köşegen elemanları, matrisin köşegen olmayan elemanlarından daha büyüktür. Bu sonuca göre araştırma kapsamında yakınsama geçerliğin desteklendiği söylenebilir.

Tablo 5: Gizil Değişkenler Arasındaki İlişki Katsayıları ve AVE Değerlerinin Karekökleri

Boyutlar	Öz-yeterlik	Eleştirel Performans
Öz-yeterlik	**0.59***	0.30
Eleştirel Performans	0.30	**0.64***

*Çıkarılan ortak varyans değerinin karekökünü göstermektedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma kapsamında, teknolojinin insan yaşamındaki vazgeçilmezliği ve yerinin artışıyla birlikte önemi de hızla artan "Haber medyası okuryazarlık" kavramına ilişkin bireylerin düzeylerinin belirlenmesinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmek amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında öncelikle, ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla ilk olarak açıklayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda iki alt boyuttan meydana gelen ve alt boyutların toplam varyansın %40'ını açıkladığı 10 maddeden oluşan bir form elde edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizinden sonra yapı geçerliği anlamında ikinci basamak olan doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. İlk doğrulayıcı faktör analizi sonucunda bir madde çıkarılmıştır. Gerçekleştirilen ikinci doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum/uyumsuzluk indeksleri (Ki-kare/serbestlik değeri: 4.70; RMSEA: 0.086; SRMR: 0.064; TLI: 0.86; CFI: 0.90; GFI: 0.94 ve AGFI: 0.90) kabul edilebilir sınırlar içinde bulunmuş ve ölçeğin toplamda 9 maddeden oluşan iki alt boyutlu yapısı doğrulanmıştır. Aynı zamanda Lawshe metodu kullanılarak kapsam geçerliğinin belirlenmesi anlamında KGİ ≥ KGO ölçütü doğrulanmış ve ölçeğin kapsam geçerliğinin istatiksel düzeyde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapı ve kapsam geçerliğinin belirlenmesinden sonra ölçme sonuçlarının tesadüfi hatalardan arınıklık düzeyine ilişkin bilgi elde etme amacıyla Cronbach Alfa ve McDonald'ın Omega değerleri hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarına ve tümüne ilişkin iç tutarlılık anlamındaki güvenirliğe işaret eden Cronbach Alpha değerleri incelendiğinde bu değerlerin sırasıyla öz-yeterlik boyutu için 0.86, eleştirel performans boyutu için 0.85 ve ölçeğin tümü için 0.83 olduğu; McDonald'ın Omega katsayısının ise özyeterlik boyutu için yaklaşık olarak 0.85; eleştirel performans boyutu için yaklaşık olarak 0.83, ölçeğin tümüne ilişkin ise 0.83 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre araştırma kapsamında geliştirilen ölçme aracının güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, gizil değişkenler arasındaki ilişki katsayıları ve AVE değerlerinin karekökleri incelenmiş ve yakınsama geçerliğinin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Türkçe alanyazın incelendiğinde, haber medyası okuryazarlık düzeyini ölçmek amacıyla kullanılabilecek bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu amaçla bir ölçme aracı geliştirilmesinin alanyazındaki bu boşluğu dolduracak olmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırmada haber medyası okuryazarlığından elde edilen ölçümlerin yapı geçerliği ve güvenirliğinin tespit edilmesine ilişkin tek bir kanıt yerine birden fazla kanıt sunulması da çalışmanın güçlü yönleri arasında yer almaktadır. Örneğin, ölçme sonuçlarının güvenirliği anlamında Cronbach Alfa ve McDonald'ın Omega katsayısından yararlanılmıştır. Yapı geçerliği anlamında ise hem AFA hem DFA uygulanmıştır. Çalışma kapsamında aynı zamanda yakınsama geçerliği ve kapsam geçerliği incelenmiştir.

Bu çalışmanın değeri, ölçme sonuçları geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmesi yoluyla haber medyası okuryazarlığının kavramsallaştırılmasına ve geliştirilmesine olan katkısında yatmaktadır. Araştırma kapsamında geliştirilen ölçek kullanılarak haber medyası okuryazarlığının partizan tutumlar, siyasal tercihler, siyasal katılım davranışı ile ilişkilerine yönelik yeni araştırmalar gerçekleştirmek mümkündür. Ayrıca haber medyası okuryazarlığının cinsiyet, yaş ve sosyoekonomik statü ekseninde nasıl yansıyacağı da araştırılmaya açıktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; Veri Toplama- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; Veri Analizi/Yorumlama- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; Yazı Taslağı- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; Son Onay ve Sorumluluk- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Author Contributions: Conception/Design of Study- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; Data Acquisition- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; Data Analysis/Interpretation- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; Drafting Manuscript- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; Critical Revision of Manuscript- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.; Final Approval and Accountability- A.G., S.D.V.H.H., M.T.E., M.S.O.
Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.
Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Aksu, G., Eser, M. T., Güzeller, C. O. (2017), *Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile yapısal eşitlik uygulamaları*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Ashley, S., Maksl, A., Craft, S. (2013), Developing a news media literacy scale, *Journalism & Mass Communication Educator*, *68*(1), 7–21.

Ashley, S., Maksl, Craft, A. S. (2017), News media literacy and political engagement: what's the connection?, *Journal of Media Literacy Education*, *9*(1), 79 – 98.

Bandura, A. (1989), Human agency in social cognitive theory, *American Psychologist*, *44*(9), 1175–1184.

Bandura, A. (1993), Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning, *Educational Psychologist*, *28*(2), 117–148.

Bandura, A. (1997), *Self-efficacy: the exercise of control*, W.H. Freeman and Company: New York.

Barnes, J., Cote, J., Cudeck, R., Malthouse, E. (2001), Factor analysis - checking assumptions of normality before conducting factor analysis, *Journal of Consumer Psychology*, *10*(1,2), 79–81.

Bentler, P. (1990), Comparative fit indexes in structural models, *Psychological Bulletin*, *107*(2), 238–246.

Bentler, P., Bonett, D. (1980), Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures, *Psychological Bulletin*, *88*(3), 588–606.

Çelik, H. E., Yilmaz, V. (2013), *Lisrel 9.1 ile yapısal eşitlik modellemesi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Çerçi, Ü.Ö., Canöz N., Canöz, K. (2020), Covid-19 krizi döneminde bilgilenme aracı olarak sosyal medya kullanımı, *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der. 44*, 184–198.

Comrey, A. L., LEE, H. B. (1992), *A first course in factor analysis*, (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Cortina, J. M. (1993), What is coefficient alpha? an examination of theory and applications, *Journal of Applied Psychology*, *78*, 98–104.

Craft, S., Ashley, S., Maksl, A. (2017), News media literacy and conspiracy theory endorsement, *Communication and the Public*, *2*(4), 388–401.

Deng, L., Chan, W. (2017), Testing the difference between reliability coefficients alpha and omega. *Educational and Psychological Measurement*, *77*(2), 185–203.

Dunteman, G. H. (1989), *Principal components analysis,* Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Dweck, C.S., Leggett, E. L. (1988), A social-cognitive approach to motivation and personality. *Psychological Review*, *95*(2), 256–273.

Eristi, B., Erdem, C. (2017), Development of media literacy skills scale, *Contemporary Educational Technology*, *8*(3), 249–267.

Eser, M. T., Aksu, G., Güzeller, C. O. (2019), *R programlama dili ile temel istatistikler ve raporlama*, Ankara: Pegem Akademi.

Festinger, L. (1957), *A theory of cognitive dissonance*, Row, Peterson and Company.

Field, A. (2000), *Discovering statistics using SPSS for Windows*, London, Thousand Oaks, Sage Publications.

Fornell, C., Larcker, D. F. (1981), Evaluating structural equation models with un observable variables and measurement error, *Journal of Marketing Research*, *18*(1), 39–50.

Gorsuch, R. L. (1983), *Factor analysis*, (2nd. Ed). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Hamutoğlu, N.B., Güngören, Ö. C., Kaya Uyanik, G., Gür Erdoğan, D. (2017), Dijital okuryazarlık ölçeği: Türkçe 'ye uyarlama çalışması, *Ege Eğitim Dergisi*, *18*(1), 408–429.

Jang, S. M., Kim, J. K. (2018), Third person effect of fake news: fake news regulation and media literacy interventions, *Computers in Human Behavior*, *80*, 295–302.

Kline, P. (1979), *Psychometrics and psychology*, London: Academic Press.

Kline, P. (1994), *An easy guide tofactor analysis*, London: Routledge.

Korkmaz, Ö., Yeşil, R. (2011), Medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri ölçeği geçerlilik ve güvenirlik çalışması, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *8*(2), 110–126.

Köklü, N., Büyüköztürk, Ş., Coklu, Ö. (2006) Sosyal bilimler için istatistik. PegemA Yayınları, Ankara.

Lawshe, C. H. (1975), A quantitative approach to content validity, *Personnel Psychology*, *28*, 563–575.

Lee, L., Chen, D.-T., Li, J.-Y., Lin, T.-B. (2015), Understanding new media literacy: the development of a measuring instrument, *Computers & Education*, *85*, 84–93.

Lippmann, W. (1922), *Public opinion*, New York: Harcourt, Brace and Co.

Maksl, A., Ashley, S., Craft, S. (2015), Measuring news media literacy, *Journal of Media Literacy Education*, *6*, 29–45.

Maksl, A., Craft, S., Ashley, S., Miller, D. (2017), The usefulness of a news media literacy measure in evaluating a news literacy curriculum, *Journalism and Mass Communication Educator*, *72*(2), 228–241.

Maydeu-Olivares, A., Shi, D., Rosseel, Y. (2017), Assessing fit in structural equation models: A Monte-Carlo evaluation of RMSEA versus SRMR confidence intervals and tests of close fit, *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, *25*(3), 389–402.

Mcwhorter, C. (2020), The role of agenda melding in measuring news media literacy, *Journal of Media Literacy Education*, *12*(1), 145–158.

Nunnally, J. C., Bernstein, I. H. (1994), The assessment of reliability, *Psychometric Theory*, *3*, 248–292.

Osburn, H. G. (2000), Coefficient alpha and related internal consistency reliability coefficients, *Psychological Methods*, *5*, 343–355.

Phan, H. P. (2010), Students' academic performance and various cognitive processes of learning: An integrative framework and empirical analysis, *Educational Psychology*, *30*(3), 297–322.

Phua, V. (2004), Convenience sample, M.S. Lewis-Beck, A. E. Bryman içinde, *The Sage Encyclopedia of Social Science Research Methods* (s. 197) California: Sage Publications.

Potter, W. J. (2004), *Theory of Media Literacy: A Cognitive Approach*, Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Rennie, K. M. (1997), Exploratory and confirmatory rotation strategies in exploratory factor analysis, *Bildiri Güneybatı Eğitim Araştırmaları Birliğinin Yıllık Toplantısında Sunulmuştur*, Austin: Texas.

Schmitt, N. (1996), Uses and abuses of coefficient alpha, *Psychological Assessment*, *8*, 350–353.

Shin, J., Jian, L., Driscoll, K., Bar, F. (2016), Political rumoring on Twitter during the 2012 US presidential election: rumor diffusion and correction, *New Media & Society*, *19*(8), 1214–1235.

Shoemaker, P. J., Reese, S. D. (2013), *Mediating the message in the 21st century: a media sociology perspective*, London: Routledge.

Şimşek, Ö. F. (2007), *Yapısal eşitlik modellemesine giriş temel ilkeler ve Lisrel uygulamaları*, Ankara: Ekinoks Yayıncılık.

Tanaka, J., Huba, G. (1985), A fit index for covariance structure models under arbitrary GLS estimation, *British Journal of Mathematical And Statistical Psychology*, *38*(2), 197–201.

Toffler, A. (1970), *Future shock*, New York: Bantam Books.

Tully, M., Vraga, E. K. (2018), Who experiences growth in news media literacy and why does it matter? examining

education, individual differences, and democratic outcomes, *Journalism & Mass Communication Educator*, *73*(2), 167–181.

Tully, M., Vraga, E. K., Bode, L. (2020a), Designing and testing news literacy messages for social media, *Mass Communication and Society*, *23*(1), 22–46.

Tully, M., Vraga, E. K., Smithson, A. (2020b) News media literacy, perceptions of bias, and interpretation of news, *Journalism*, *21*(2), 1–18.

Vraga, E. K., Tully, M. (2016), Effective messaging to communicate news media literacy concepts to diverse publics, *Communication and the Public*, *1*(3), 305–322.

Vraga, E. K., Tully, M. (2019), Engaging with the other side: using news media literacy messages to reduce selective exposure and avoidance, *Journal of Information Technology & Politics*, *16*(1), 77–86.

Vraga, E. K., Tully, M., Kotcher, J. E., Smithson, A.-B., Broeckelman-Post, M. (2016), A multi-dimensional approach to measuring news media literacy, *Journal of Media Literacy Education*, *7*(3), 41–53.

Weston, R., Gore, P. A., Jr. (2006), A brief guide to structural equation modeling, *The Counseling Psychologist*, *34*(5), 719–751.

HABER MEDYASI OKURYAZARLIĞI ÖLÇEĞİ

Değerli katılımcımız, bu ölçek haber medyası okuryazarlık düzeyinizi ölçmek için hazırlanmıştır. Lütfen maddeleri dikkatle okuyunuz. Tüm maddeleri doldurduğunuzdan emin olunuz. Bütün maddeleri içten bir şekilde cevaplandırmanız bilime katkı açısından önem taşımaktadır. Katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

	Kesinlikle katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Nötr**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1. Bir konuda karara varmadan önce bilgi toplarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Bir konuda anlatılan/yapılmış bir haberin doğru olup olmadığını anlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Okuduğum haberde sunulan bilgiler arasındaki zıtlıkları bulabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Haberde öne sürülen iddiaların nesnelliğini değerlendirebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Aynı haber metnindeki verilerle yorumları birbirlerinden ayırt edebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Haber sitelerinin künye bilgilerine bakarak sahibi, editörü v.b. konularda bilgi edinirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Haberin yazarının kim olduğunu araştırırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Doğrulama sitelerine bakarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Doğrulama siteleriyle iletişim kurarak araştırmalarını isterim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)